

Zdzisław Ratajek, Zuzanna Zbróg

Wprowadzenie

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 18, 9-11

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WPROWADZENIE

Kolejny tom „Studiów Pedagogicznych”, tym razem już jako wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, obejmuje problemy społeczne i pedagogiczne związane z nauką czytania. Umiejętność ta w dziejach świata zawsze połączona była z poziomem cywilizacyjnego rozwoju, ze świadomością i kulturą człowieka. Biegłość w czytaniu i pisaniu wyróżniała elitę intelektualną oraz osoby posiadające władzę i podejmujące ważne decyzje w państwie. Oświata dla biedniejszych warstw społecznych, w tym zwłaszcza nauka czytania i pisania, mieściła się zawsze wśród najważniejszych zadań ruchów społecznych i politycznych w czasach nowożytnych. Przyjmowano, że umiejętność ta czyni człowieka wolnym, daje mu możliwość godnego życia, zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych i rozwoju „duchowego”. Rozwój technologii elektronicznych w XX i XXI wieku, zwłaszcza komunikacji medialnej, spowodował istotne zmiany w sposobach zapisu i odtwarzania informacji, w tym również wytworów kultury słowa, do czego tradycyjnie służył i nadal służy tekst zapisany w książce. Czytanie to umiejętność, którą w dzisiejszych czasach postrzegamy w różnych kontekstach społecznych, wykorzystujemy w wielu nowych sytuacjach. Warunkuje ona częściej i mocniej niż dawniej utrzymanie się na niezbędnym poziomie orientacji co do swojego „tu i teraz”. Nauka czytania, którą się zajmujemy w tym tomie, jest nadal jednym z centralnych zadań, jakie spoczywają na szkole, a poszukiwanie sposobów jej doskonalenia pedagogika wczesnoszkolna czyni jednym z najważniejszych celów praktycznych.

W historii badań pedagogicznych, psychologicznych i psycholingwistycznych problematyce czytania poświęcono wiele uwagi. Jednak kontynuacja analiz dotyczących tej formy komunikacji dostarcza coraz więcej dowodów na to, że wciąż na nowo należy dokonywać oglądu zagadnień dotyczących tej tematyki. Zwłaszcza w sytuacji, gdy wiele zagadnień szczegółowych nie znalazło jeszcze ostatecznego wyjaśnienia. Do dziś trwają dyskusje choćby na temat skuteczności wybranych metod nauki czytania czy znaczenia świadomości językowej (fonologicznej, morfologicznej, semantycznej, syntaktycznej, pragmatycznej) w początkowej nauce czytania.

Proces czytania jest na tyle skomplikowany, że aby nauczyciel w przedszkolu lub w szkole mógł skutecznie pomagać dzieciom w opanowaniu tej umiejętności, musi

posiadać nie tylko wiedzę na temat jego przebiegu, ale również znać konsekwencje wyboru każdej strategii postępowania dydaktycznego. Dlatego chcielibyśmy w tej publikacji dokonać opisu i analizy zagadnień teoretycznych dotyczących szeroko pojmowanego procesu czytania, zaś przykładowe rozwiązania praktyczne mają charakter ilustracyjny.

Autorzy poszczególnych opracowań nie tylko zaprezentowali wyniki najnowszych badań, ale także podjęli próbę uporządkowania obecnego stanu wiedzy na temat tego wieloaspektowego zjawiska, jakim jest nauka czytania, uwzględniając podejście o charakterze zarówno psycholingwistycznym, pedagogicznym, jak i typowo terapeutycznym. Z tego też względu do współpracy przy stworzeniu tego tomu zaproszono osoby, które zajmują się nie tylko analizami teoretycznymi, badaniami naukowymi, ale również profesjonalną praktyką. Nie wyobrażamy sobie bowiem innej formuły pedagogiki wczesnoszkolnej niż ta, która łączy założenia teoretyczne z ich zastosowaniem i weryfikacją w praktyce edukacyjnej. Złożoność omawianego zjawiska zaowocowała z kolei interdyscyplinarną współpracą pedagogów, psychologów, logopedów i językoznawców. Mamy nadzieję, że ta publikacja przyniesie wymierne korzyści poznawcze w postaci zarówno zwiększenia poziomu świadomości i wiedzy merytorycznej pracowników naukowych, nauczycieli oraz studentów o samym procesie czytania, jak i zastosowania w praktyce edukacyjnej i terapeutycznej różnych strategii zwiększających efektywność podejmowanych działań.

Badania przeprowadzone w Europie Zachodniej pokazują, że braki w umiejętności efektywnego czytania – do którego przygotowuje nie tylko szkoła, ale już od najmłodszych lat także przedszkole – są podstawową przesłanką do pojawienia się symptomów wykluczenia społecznego. Z niedostatkiem umiejętności czytania ze zrozumieniem wiążą się przecież kwestie utrudnień w dostępie do informacji, zdobywania nowych umiejętności, zwłaszcza w posługiwaniu się nowoczesnym sprzętem technicznym, czy też pojmowania zmian w szeroko rozumianej rzeczywistości. W początkowym etapie kształcenia dzieci często mają kłopoty z nazywaniem własnych uczuć, z ujmowaniem myśli w sensowne zdania, z jasnym wypowiedaniem się, z podejmowaniem dialogu z rówieśnikami i dorosłymi, dlatego tak ważna jest właściwie zorganizowana praca z tekstem zarówno literackim, jak i popularnonaukowym. W sposób szczególny ułatwia ona komunikację społeczną oraz selekcję napływających do jednostki informacji i bodźców. Czytanie ze zrozumieniem to bowiem umiejętność, w której kształtowaniu uczestniczą dzisiaj także nowoczesne media, często poza kontrolą rodziców. Rola nauczyciela jest więc nadal ogromnie ważna i musi on ją podejmować w sposób nowoczesny, ze świadomością komplikacji i nowych trudności, jakie się pojawiły.

Nietrudno zauważyć, że coraz częściej mamy do czynienia ze zjawiskiem dysleksji, które stało się już niemałym problemem społecznym. Nie wystarczą już tylko wyniki badań nad rozumieniem tej dysfunkcji, utrudniającej tysiącom ludzi dostęp do tekstów pisanych. Trzeba studentom pedagogiki, nauczycielom, rodzicom dostar-

czyć wiedzę na temat tego zjawiska i jego polietologii oraz wskazać im najskuteczniejsze metody terapii.

Przedstawione w książce teksty z pewnością nie wyczerpują tematyki dotyczącej czytania, choć starano się ukazać analizowaną problematykę w sposób możliwie rozległy. Wobec złożoności procesu czytania nie jest jednak możliwe dokonanie szerszego oglądu szczegółowych zagadnień. Zastosowano więc strategię przedstawienia artykułów i rozpraw w sposób wybiórczy, adekwatny do zainteresowań badawczych Autorów publikowanych artykułów, badań prowadzonych w Zakładzie Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Przedszkolnej oraz przewidywanego przez nas zainteresowania ze strony nauczycieli i studentów.

Pragniemy wyrazić serdeczne podziękowania wszystkim Autorom, którzy zechcieli pozytywnie odpowiedzieć na naszą inicjatywę współpracy i podjąć dyskusję nad ważnymi, a interesującymi nas wszystkimi zagadnieniami.

Szczególne wyrazy podziękowania kierujemy do Pana Profesora Mirosława J. Szymańskiego za podjęcie trudu zapoznania się z tekstami i sformułowania pozytywnej opinii naukowej na ich temat.

Zdzisław Ratajek
Zuzanna Zbróg